

Lensmand Jørgen Seefeld på Ringsted Kloster og hans bibliotek

Af *Lauritz Hansen*

I første halvdel af det syttende århundrede fandtes i Midt-sjælland en bogsamling, der af størrelse og værdi næppe stod tilbage for universitetets, og nød både i ind- og udland større anseelse end noget andet bibliotek.

Skaberen af dette berømmelige bibliotek var daværende lensmand på Ringsted kloster, rigsråd og landsdommer i Sjælland, *Jørgen Seefeld*.

Jørgen Seefeld var født på Refsnæs (nu Lindenberg), Ålborg amt, den 7. marts 1594, som søn af herremanden *Christopher Lauritzen* til Refsnæs og *Else Nielsdatter* (Benderup) af Kvotrup og Tustrup.

Han havde fået sin første skoleuddannelse i Viborg skole og skildres som en af sin samtids mest begavede og lærdeste adelsmænd og i tænke måde en ret ejendommelig mand. Han gjorde, som skik og brug var dengang mellem herremands-sønner, studier i udlandet og var i kundskaber langt forud for de fleste af sine standsfæller, hvilket bragte ham frem i første række indenfor landets styrelse. Han gjorde således tjeneste i kancelliet og ved hæren under Christian IV. Anno 1630 fik han Ringsted kloster som embedslen, og 1640 blev han medlem af Rigsrådet, og efter Enevældens indførelse

Lauritz Hansen

blev han udnævnt til højesteretsdommer. Han samlede på Ringsted kloster et bibliotek, der talte over 26.000 bind, hvoraf mange var sjældenheder: Håndskrifter, deriblandt over

Jørgen Seefeld.

200 forskellige bibeludgaver, håndskrifter til dansk historie, islandske og norske oldtidsskrifter og m. m.

Desværre blev det meste af denne mægtige bogsamling, hvortil der var knyttet et herbarium (samling af pressede og tørrede planter), under krigen mellem Sverige og Danmark under Frederik den III. bortført af landsforræderen Corfitz Ulfeldt, der var Jørgen Seefelds uforsonlige fjende.

Lensmand Jørgen Seefeld på Ringsied Kloster

Allerede før den svenske hær var nået til Sjælland, havde *Carl Gustav* afgivet det løfte til Ulfeldt, at denne i krigsbytte skulle have Seefelds mægtige bogsamling, og således skete det også. Historien vil vide, at svenske soldater i vinteren 1658 læssede alle disse sjældne bogskatte på vogne, som omegnens bønder var tilsagt at møde med, og derefter kørte til Ulfeldts fædrenegård *Bavelse*, hvor han selv havde en bogsamling på 7000 bind.

Efter freden i Roskilde 1658 forsøgte danske adelsmænd at formå Ulfeldt til at skænke bogsamlingen til Sorø akademi, men dette mislykkedes. Ulfeldt lod den derimod føre til Sverige, først til Malmø, derefter til Stockholm slot. Og da Stockholm slot i 1697 blev hærget af brand, var denne store og prægtige bogsamling tabt for stedse. Man mener, at der så godt som intet er tilbage af det seefeldtske bibliotek. Den eneste sikre levning er en dansk bønnebog på pergament med illustrerede tegninger fra det 15. århundrede, som opbevares i universitetsbiblioteket. Den indeholder 118 blade og er besørget skrevet af MARINE JESPERSDATTER. Foran er skrevet med gammel hånd en latinsk indskrift og navnet *Georgii Sefelli*.

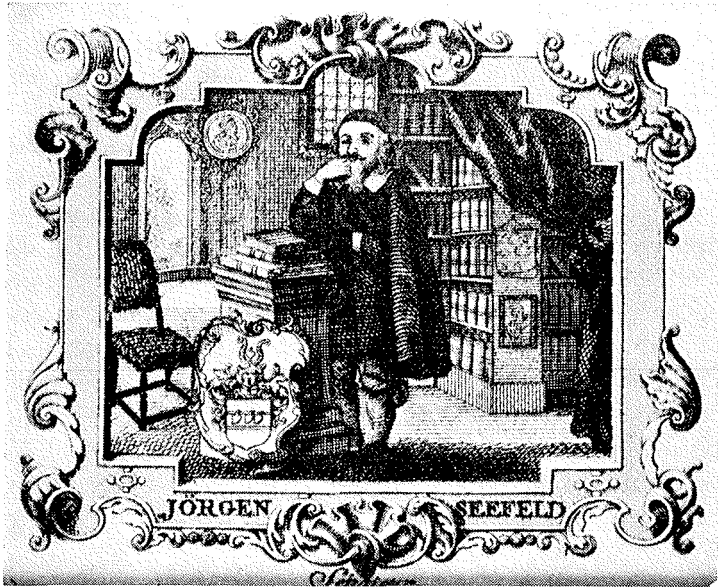
Jørgen Seefelds bibliotek var berømt langt ud over landets grænser, og videnskabsmænd og bogelskere fra alle Europas lande besøgte Seefeld for at gøre studier på Ringsted kloster.

Flere af datidens fornemme og lærde mænd, der havde besøgt Seefelds bibliotek, var fulde af beundring over denne så enestående og vældige bogsamling, hvoriblandt var så mange rariteter (sjældenheder), hvoraf der ikke fandtes magen.

Seefeld ville ikke have sit bibliotek katalogiseret. Han ville ikke, at nogen skulle vide, hvad han havde, før det var så

Lauritz Hansen

fuldkomment, som han ville have det. Men det fremgår af beskrivelserne om ham, at han har haft flere fremragende bogkendere som bibliotekarer til at bestyre hans bibliotek, da

Lensmand Jørgen Seefeld, stående i sit store bibliotek på Ringsted kloster.

han ved sine mange embedsstillinger ikke så sig i stand til at ofre så megen tid derpå, som han vel kunne have ønsket, hedder det om ham.

— — —
 Hvad kunne nu være den egentlige årsag til, at Corfitz Ulfeldt på så voldelig en måde tilranede sig Jørgen Seefelds store bogsamling? For en ej nærmere angiven sum må han

Lensmand Jørgen Seefeld på Ringsted Kloster

engang være kommen i gæld til Corfitz Ulfeldt (Historisk tidsskrift III., s. 463).

Af sit landsdommerembede, af Ringsted klostres len og af sine Præbender (hans øvrige forskellige indtægter) må han have haft betydelige indtægter og menes at have været i gode formueomstændigheder. Men hans husholdning og hans bibliotek kostede ham meget. Dertil kom, at hans jyske arvegods havde lidt meget under krigen med Sverige og ved de stadig stigende skatter.

Det blev derfor nødvendigt for ham at afhænde det ham tilfaldne arvegods, og han pådrog sig efterhånden en ikke ubetydelig gæld, hvilket forårsagede et økonomisk tryk. Dertil kom sorgen over tabet af hans store og dejlige bibliotek, som han havde ofret hele sit liv, og dette kunne ikke undgå at forbitre hans sidste dage.

Corfitz Ulfeldt, som fulgte med den svenske hær på togtet ind i Danmark 1657, erholdt allerede i Lolland Carl Gustavs tilladelse til at sætte sig i besiddelse af Seefelds bibliotek. Om han på denne måde har villet gøre sig betalt for et tilgodehavende hos Seefeld, om han af en eller anden grund har nærret personligt nag til ham, eller om det hovedsageligt har været hans mål at kunne forøge sin egen kostbare bogsamling med så stor og værdifuld en tilvækst, må lades uafgjort.

Efter fredens slutning 1658 blev det af kong Frederik III pålagt de danske fredsforhandlere, rigshofmester *Joachim Geersdorff* og rigsråd *Chr. Skeel*, at erindre om, at Jørgen Seefelds bibliotek på Ringsted kloster nu, efter at freden var publiceret, skulle forblive på klostret, og hvis det derfra var ført, skulle det ufortøvet tilbageføres. Om denne kgl. befaling var årsag til, at Corfitz Ulfeldt tilbød Seefeld at tilbagekøbe

sit eget bibliotek for 6.000 rdl., hvilket tilbud dog Seefeld forkastede, uagtet det var meget mere værd, eller det var af stolthed, eller fordi han måske ikke var i stand til at udrede så stor en sum, berettes der intet om.

Kong Frederik den III's ønske og henstilling til Carl Gustav blev ikke taget til følge, lige så lidt som et forslag, som rigsadmiral *Henrik Bjelke* og en anden adelsmand, *Ove Juell*, der stod den danske konge nær, fremkom med under fredsforhandlingerne i Roskilde, at Carl Gustav af liberalitet skulle skænke det seefeldske bibliotek til Sorø akademi, blev taget til følge. Resultatet blev, at Corfitz Ulfeldt lod det føre til Sverige samtidig med, at han forlod Danmark, og hermed var det uigenkaldelig tabt for Danmark.

OPTEGNELSER AF RIGSRÅD JØRGEN SEEFELD

Disse optegnelser udgøre slutningen af det i det kgl. bibliotek værende manuskript (Thotts sml. in 4to), hvoraf begyndelsen er meddelt af hr. arkivar *Thiset*, (*Pers. Tidskr.* 6. række 4. bd. 1913).

Optegnelserne vedrøre Jørgen Seefelds liv fra hans første barndom og ungdom indtil 1622, da han indtrådte i stats-tjenesten i det danske Cancelli, hvorefter de standse.

Det væsentligste af Seefelds optegnelser omhandler beskrivelsen af hans studierejser i udlandet og hans krigstjeneste i udlandet. Disse beskrivelser er af stor personalthistorisk og kulturhistorisk værdi.

I nærværende kortfattede historiske afhandling om Jørgen Seefeld har jeg ment, at hans personlige optegnelser burde indgå, men har dog kun meddelt dem i udpluk, og kun hvad jeg synes kan have interesse som læsestof.

Lensmand Jørgen Seefeld på Ringsted Kloster

Efter at have omtalt sine forældre, Christopher Seefeld til Refsnæs og Else Nielsdatter af Kvotrup, skriver han: (Jeg gengiver det i datidens stil).

Af disse forældre blev jeg født på Refsnæs anno 1594 torsdagen før midfaste søndag.

Da jeg var 12 uger gammel, løb ammen bort fra mig, fordi hun ikke kunne forliges med min moders fadepige, eftersom de vare begge ilde sindede. Og ville jeg da intet andet kvindebryst antage, ej heller lade mig venne til bysse (patteflaske) eller horn (drikkehorn) at bruge, som man ellers plejer venne andre børn til, (og ser man heraf at små børn også have deres tanker og sans og kunne nogenledes gøre besked på et og andet mere end vi mene. Og var mig dette et forspejl (spejlbillede) og prognosticon (varsel) på de ulykker mig siden ere tilslagene. Gud allemægtigste vende endnu alting til det bedste for *Jesu Christi* skyld, amen), hvorover jeg da var i fare at skulle sulte og dø af hunger. Men min morsyster (moster), jomfru *Abild Nielsdatter* på tredie dagen efter ammens bortløbelse førte mig til Tustrup til min mormor fru *Maren Høg*, hvorthen og min amme kom, og straks kendte jeg hende og antog hende igen forfulde og blev jeg da siden hos min morfar og mormor. — — — — —

Anno 1599 døde min mormor, og et halvt år derefter kom jeg til hr. *Jens* i Gjerding for at lære at læse, hvor jeg forblev noget mere end et halvt eller 3 fjerding år.

Anno 1600 indfaldt stor misvekst i Jylland, og derpå fulgte en dyrtid, så en skæppe rug (af de som ere 7 til tønden) kom til at koste 3 mark og vidste man da ordentlig besked på rigscurant eller slette penge (sletdaler — slette mark, en af Christian IV og Frederik III benyttet møntfod).

Lauritz Hansen

Denne dyre tid forårsagede først mæslinger, børnekopper og omsider blodsot, som grasserede heftigt overalt, derpå fulgte hidsige feber, sprinkle*) (ondartet hudsygdom) og en heftig pest, som varede næsten i 2 år og døde alle folk, unge og gamle, slettet ud af nogle landsbyer.

Imidlertid holdtes en skolemester til mig ved navn Svening på Tustrup.

Anno 1603 til snapsting i Viborg (landstingsmøde) og blev sat i Viborg skole i den anden lektie og indlogeret til kost og inspektion hos *M. Villats Brøns*, som da var lektor theologiæ. Nogen kort tid efter kaldet Vorherre min morfar fra denne verden i sit 99 alders år.

Anno 1610 mod fastelavnstide afbrændte Refsnæs ganske og aldeles, og efter pinsetid blev Christian V hyldet i Viborg til prins og konge at blive efter hans fars afgang. Straks efter denne hylding skikkede min far mig ud af landet gennem Holsten, Hamborg, derfra Elben opad ..... og kom jeg til Leipzig den 10. august.

— — —

Derefter fortæller Jørgen Seefeld om sine studierejser i Tyskland og om sit samvær med andre danske adelsmænd, der studerede ved fremmede universiteter. Han selv studerede bl. a. også i Vittenberg. Og her fortæller han: — hvor da pesten noget grasserede, og hvor der var mange fremmede studenter, som for den årsags skyld begav sig derfra.

Anno 1617 begav han sig sammen med nogle andre adelsmænd til Paris og derfra til Rouen i Normandiet, videre til

---

*) Der kommer mørkerøde pletter ud på den syge, især på brystet, underlivet og ryggen; kaldes sprinkler og medfører feber (sprinkel-feber).

Lensmand Jørgen Seefeld på Ringsted Kloster

Dieppe, hvor de lod sig indskibe og føre til England og kom til London. Under dette ophold beskriver han nogle uhyggelige oplevelser, de var vidne til, og han fortæller således: —

Og bleve imidlertid på en dag og i en galge hængte 64

Seefelds våbenskjold.

personer uden for London, deriblandt 3 kvinder. Og 2 dage derefter blev hængt 2 personer. Hver måned holdes sådanne eksekutioner. Ingen rettes der på halsen (halshugges) uden de ere store herrer. Ligesom i Frankrig er det nok til at være af adel, når han kan bevise, at en af hans forfædre har været rettet med sværd. De som hænges i Frankrig, de hænges i byerne og blive hængende indtil aften, da føres de ud og ophænges i galgen, hvor deres venner da kunne lade dem hemmelig nedtage og begrave i marken. Men i England sker eksekutionen uden for byerne, og da løses de straks ned igen

inden en halv time, og hvem der vil må lade dem begrave, men ikke i kirkegårdene. Dem som ingen venner have, som vil lade dem begrave, de kastes straks i kulen tilsammen ved retterstedet og dækkes til med jord.

— — —
 Dernæst skildrer Seefeld sin og de andre unge adelsmænds videre rejser og besøg i forskellige byer i Europa: Antwerpen, Brüssel, Rotterdam, Leyden, hvor der var et berømt akademi. Derefter gik rejsen med skib fra Amsterdam hjem til Danmark, til Vendsyssel og over Ålborg til Tustrup, hvor jeg fandt mine mostre i god velstand, — Gud være æret, og fik vished om min kære moders og søskende deres helsen i lige måde.

Om anden dagen kom jeg til Refsnæs, begav mig gennem Randers og Århus over Kalundborg til København. Og her, skriver han, lod kgl. Majestæt arbejde stærk på voldene om København ..... Og lod jeg mig antage med 3 heste under ritmester *Peter Ernst v. Schieren* under den kurfyrstelige, sachsceske armée under oberst Kederitzis regiment.

Derefter fortæller han om krigsbegivenheder, han var med til i Tyskland. ... Der finde vi tidende, at kongen af Danmark hvervede folk, hvorfor de danske aftakkede og begave os hjem. Til Hamborg lovede jeg at stille mig med 3 heste under *Niels Sesteds* kompagni, men det tog varede kun en sommer, hvor vi lå i Holsten. Derpå blev alt det hvervede danske folk aftakkede.

Anno 1622 i foråret blev mig bevilget tjeneste i kgl. Majestæts danske Kancelli. (Hermed slutter Jørgen Seefeld sine optegnelser).

Hvorledes bedømte samtiden Jørgen Seefeld, denne i så mange henseender ejendommelige mand?

Lensmand Jørgen Seefeld på Ringsted Kloster

Om Seefelds andel i diplomatiske og politiske forhandlinger har været mere eller mindre betydningsfuld synes ikke nærmere at oplyses. I andre henseender vides han derimod at have haft ikke ringe betydning. Blandt de af Christian d. 4. oprettede gymnasier skal f. eks. det i Roskilde oprettede gymnasium være fremkaldt ved Jørgen Seefeld i forbindelse med biskop J. Brochmand.

Han omtales som en human og fordomsfri mand. Samtidige berømte hans retfærdighedssans. På dommersædet i hans egenskab af landsdommer i Sjælland lod han sig aldrig, enten af venner eller ved gaver, forlede til en ubillig eller uretfærdig dom. Han var jævn og ligefrem og forstod at muntre sine omgivelser med spøgefulde bemærkninger.

Som noget særegent ved hans karakter og levemåde anføres, at han var decideret kvindehader og skyede fruentimmeromgang og derfor, skønt han førte et stort hus, kun havde mandfolk til sin opvartning. Han havde således aldrig været gift.

Jørgen Seefeld døde 28. febr. 1662, forarmet, og blev begravet i Blenstrup kirke (Hellum herred), Ålborg amt. En kisteplade med gravskrift over Jørgen Seefeld til Næs, senere anvendt som dørslag, er nu i Nationalmuseet.

Laur. Hansen.

Lauritz Hansen

Kilder og henvisninger og benyttet litteratur.

Nyt historisk Tidsskrift, 2. række, 6. bind.

Personalhistorisk Tidsskrift, 6. række, 4. bind, 7. række, 3. bind.

Ordbog over det danske sprog.

Trap: Danmark.

J. V. Christensen: Ringsted kloster i skiftende tider, i årbog for historisk samfund for 1913.

Danmarks Adels Årbog, bind nr. 31, 1914.

Dernæst skylder jeg tak til Ringsted bibliotek for god hjælp.